

Pučka pobožnost prema konstituciji *Sacrosanctum concilium*

Josip ŠIMIĆ*

Sažetak

»*Sacrosanctum concilium*« se raspravljajući o liturgiji dotiče i izvanliturgijske pobožnosti, koju naziva »*pia exercitia*« (br. 13, 1 i 37). »*Pia exercitia*« pokriva svu onu pobožnost kršćanskog naroda koja ne spada u liturgiju, a u kojoj vrlo važno mjesto ima i »pučka pobožnost«. Prije Sabora i u vrijeme njegove pripreve izvanliturgijska, posebno pučka pobožnost bila je izvrnuta žestokom udaru mnogih kritičara, posebno nekih istaknutih predstavnika liturgijskog pokreta. I sam papa Ivan XXIII. o njoj je više puta kritički progovorio. Schema I. konstitucije o liturgiji govoreći o pučkoj pobožnosti i njenom usklađivanju s liturgijom posebno se nadahnula okružnicama pape Pija XII.: »*Summi Pontificatus*«, »*Mediator Dei*«, »*Musicae sacrae disciplina*«, zatim uputama Kongregacije za obrede: »*De musica sacra et de sacra liturgia ad mentem litterarum encyclicarum Pii XII. papae 'Musicae sacrae disciplina' et 'Mediator Dei'*« i »*De ordine Hebdomadae sanctae rite peragendo*«, kao i na CIC 1917. cc. 1259, § 1; 1261, § 1 i 1367, § 3.

Kroz četrdeset godina nakon Sabora o pučkoj pobožnosti progovorili su izrazito pozitivno pape Pavao VI. i Ivan Pavao II., rimske kongregacije, Sinoda biskupa, CELAM, biskupske konferencije i pojedini biskupi. O njoj je napisano mnoštvo knjiga i rasprava. Sve to, a posebno četrdesetogodišnja obljetnica konstitucije o liturgiji potaklo je pisca da u tom koncilskom dokumentu pokuša otkriti »*magnam chartam*« kasnijeg procvata pučke pobožnosti i njenog izrazito pozitivnog vrednovanja od strane crkvenog učiteljstva. Uz izraz »*pia exercitia*«, koji otkrivamo u predsaborskom učiteljstvu, »*Sacrosanctum concilium*« upotrebljava i neke druge opisne nazive, uz one pozitivne i neke negativne. Mjesni biskupi imaju zadaću ispitivati i odobravati različite oblike pučke pobožnosti i pučkog crkvenog pjevanja. Ovdje se konstitucija nadahnjuje na prethodnom crkvenom učiteljstvu i na zakonu crkvenog prava.

Analiza stavova »*Sacrosanctum concilium*« dovodi nas do sljedećih zaključaka: 1. u Crkvi uz liturgijski kult postoji i onaj izvanliturgijski (SC 9); 2. izvanliturgijski kult konstitucija naziva »*pia exercitia*« (SC 13, 1); 3. pučka pobožnost sastavni je dio izvanliturgijskog kulta (SC 9 i 12); 4. pučko pjevanje sastavni je dio pučke pobožnosti (SC 118); 5. pučka pobožnost, ukoliko je sukladna crkvenim propisima i bez problematičnih mjesta, dobro je došla (SC 13 i 37–40); 6. svaka izvanli-

* Dr. sc. Josip Šimić, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb.

turgijska pobožnost, pa tako i pučka pobožnost treba se nadahnjivati na liturgiji i vjernike upućivati na liturgiju i Krista koji je njeno središte (SC13, 3 i 37).

Ključne riječi: Drugi vatikanski sabor, konstitucija o liturgiji »Sacrosanctum concilium«, liturgija, liturgijska pobožnost, izvanliturgijska pobožnost, pučka pobožnost, »pia exercitia«.

4. prosinca 2003. navršilo se četrdeset godina od proglašenja saborske konstitucije o liturgiji *Sacrosanctum concilium*. Sama obljetnica u Crkvi u Hrvata bila je označena znastvenim spomen–kolokvijem: *Liturgija — vrhunac i vrelo*¹, kao i s nekoliko prigodnih članaka i prikaza².

Odobrenje saborske uredbe o liturgiji 22. studenoga 1963. i njeno svečano proglašenje na javnoj sjednici 4. prosinca iste godine označavaju točku prekretnicu u povijesti II. vatikanskog sabora. Cijelu godinu dana trajale su rasprave, iz kojih nisu proizišli važniji dokumenti, nego samo njih nekoliko od manje važnosti, poput poruke svijetu³ 20. listopada 1962. Nakon izbora Pape Pavla VI., koji je 18. listopada 1962. pitao — *zašto započinjati s liturgijom*⁴, Sabor je u listopadu i studenome uspio izglasati konstituciju o liturgiji *Sacrosanctum concilium*, koja je počevši od pripremnog razdoblja pa preko saborskih sjednica i rasprava prošla bez većih »trauma« i »ozljeda«, prouzrokovanih primjedbama saborskih otaca — *animadversiones*, kao što se je to dogodilo s drugim dokumentima.

1. 40 godina susretanja liturgije i pučke pobožnosti

Uz 40. obljetnicu liturgijske konstitucije *Sacrosanctum concilium*, objavom *Direktorija o pučkoj pobožnosti i liturgiji*⁵, kao i objavljivanjem njegovga prijevoda na hrvatskom jeziku⁶ potrebno je progovoriti o položaju pučke pobožnosti prema saborskoj konstituciji o liturgiji. Treba spomenuti i dokumente koji su pojavili posli-

- 1 Kolokvij katedre za liturgiku KBF–a Sveučilišta u Zagrebu, 17. prosinca 2003.
- 2 VUJICA B., *Četrdeseta obljetnica konstitucije o svetoj liturgiji »Sacrosanctum Concilium«, Bosna Franciscana*, god. XI., 2003., br. 19, 5–22; CRNČEVIĆ A., *Jesmo li potrebni nove liturgijske obnove? Uz 40. obljetnicu konstitucije »Sacrosanctum Concilium«, Služba Božja* 44(2004) 72–80.
- 3 *Nuntius ad universos homines Summo Pontifice assentiente a Patribus missus ineunte Concilio Oecumenico Vaticano II, Enchiridion Vaticanum I.*, EDB, Bologna, 12° ed. 1981., 70*–84*.
- 4 Usp. svjedočanstvo kard. Suenensa u *Giovanni Battista Montini arcivescovo di Milano e il concilio ecumenico Vaticano II. Preparazione e primo periodo*, Brescia 1985., 178–187. Većina saborskih otaca, kako svjedoči Monitinijevo pismo i saborski dnevnik, bila je mišljenja kako shema *De liturgia* ne spada u velike teme, poput pitanja objave, povijesno kritičke egzegeze, kristologije, kolegijalitet, ekleziologije, ekumenske orijentacije, pitanja dostojanstva ljudske osobe, osude antisemitizma, odnosa Crkve i suvremenog svijeta, uloge laika, itd. Usp. MELLONI A., *»Sacrosanctum concilium« 1963–2003, Rivista Liturgica* [dalje RivLi] 90 (2003) 915–917.
- 5 CONGREGAZIONE PER IL CULTO DIVINO E LA DISCIPLINA DEI SACRAMENTI, *Direttorio su pietà popolare e liturgia*, Libreria Ed. Vaticana 2002.
- 6 ISTA, *Direktorij o pučkoj pobožnosti i liturgiji*, KS, Zagreb 2003.

je — prije svega apostolske pobudnice *Marialis Cultus*⁷ 1974. i *Evangelii nuntiandi*⁸ 1975., *Ad normam decreti*⁹, zatim katehetski generalni direktorij 1971., kao i rasprave na *trećem zasjedanju Sinode biskupa*¹⁰ 1974., rasprave na zasjedanju druge i treće konferencije latinskoameričkih biskupa u *Medellínu*¹¹ 1968. i u *Puebli*¹² 1979. — koji su uz još neke druge dokumente¹³ crkvenog učiteljstva označili ovih četrdesetak posaborskih godina kada je u pitanju pučka pobožnost i liturgija i njihovi međusobni dodiri. Vrlo brzo nakon II. vatikanskog sabora Sveta Stolica s pozornošću počinje pratiti pučku pobožnost, posebno njeno susretanje i usklađivanje s liturgijom, i to od 25. svibnja 1967. kada je Kongregacija za obrede, zajedno sa Savjetom za provedbu konstitucije o liturgiji, objavila uputu *Eucharisticum mysterium*¹⁴. Sama povijest i problematika odnosa liturgije i pučke pobožnosti stara je onoliko koliko je staro samo kršćanstvo, iako se ona kroz povijest javljala pod drugim nazivima¹⁵. Premda je u razdoblju između saborske *Konstitucije o liturgiji* i *Direktorija o pučkoj pobožnosti i liturgiji* o odnosima liturgije i pučke pobožnosti u raznim prigodama podosta napisano¹⁶, držim da je u ovoj progodi i kod nas potrebno o tome progovoriti i to pošavši od analize onih tekstova i izraza same saborske konstitucije o liturgiji koji govore o izvanliturgijskoj pobožnosti.

7 PAVAO VI., Adh. ap. *Marialis Cultus*, AAS 66(1974) 113–168.

8 ISTI, Adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, AAS 68(1976) 5–76.

9 SACRA CONGREGATIO PRO CLERICIS; *Ad normam decreti*, directorium catechisticum generale, AAS 62(1972) 97–176.

10 Usp. *Suffragatio circa argumentum »De evangelizatione mundi huius temporis«* (sub secreto), T. P. Vaticanis 1974., br. 13 i 26. Budući da ovaj dokumenat nije izglasan, problematiku je preuzeo Pavao VI. i obradio je u apostolskoj pobudnici *Evangelii nuntiandi* godinu dana kasnije.

11 CELAM, *La Iglesia en actual transformación de América Latina a la luz del Concilio*, Segunda conferencia general del Episcopado Latinoamericano, Medellín 1968, Ed. Paulinas, Bogotá 1968.

12 ISTI, *La evangelización en el presente y en el futuro de América Latina*, Tercera conferencia general del Episcopado Latinoamericano, Puebla 1979, Ed. Conferencia del Episcopado Mexicano, México 1979.

13 SACRA CONGREGATIO PRO GENTIUM EVANGELIZATIONE, *La religiosità popolare e l'evangelizzazione missionaria*, *Annuario* 1976., Roma 1977., 161–132.

14 AAS 59(1967) 539–573.

15 Usp. DALLA MUTTA R., *Liturgia e devozione: devozionalismo medievale, »devotio moderna«, orientamenti contemporanei*, *Rivista di pastorale liturgica* [dalje RPLi] 31(1993/4) 13–21.

16 Usp. FALSINI R., *Liturgia e pietà privata*, RivLi 53(1966) 79–98; MARSILI S., *Liturgia e devozioni: tra storia e teologia*, RivLi 63(1976) 174–198; SCUDERI G., *Devozione privata e liturgia nella pietà protestante. Con particolare riguardo all'ambito italiano*, RivLi 63(1976) 211–218; MAGGIANI S., *VII Settimana di studio APL 1978: Liturgia e religiosità popolare. Proposte di analisi e orientamenti*, RivLi 65(1978) 669–675; IVAN PAVAO II., *L'evangelizzazione della pietà popolare per una più cosciente partecipazione alla liturgia*, RivLi 73(1986) 413–416; BO V., *Liturgia e devozioni*, RivLi 73(1986) 522–537; ALBERTA M., *Liturgia e pietà popolare. »Un popolo nuovo darà lode al Signore«*, RivLi 76(1989) 571–577. Usp. također ŠIMIĆ J., *Pučka pobožnost u posaborskom razdoblju, Služba Božja* 27(1987)2–14; ISTI, *U potrazi za definicijom pučke pobožnosti, Etnološka Tribina* 17(1994) 43–52; ISTI, *Pietà popolare mariana nei documenti del recente magistero, Niepokalana* (Zbornik V. poljskog Mariološko–marijanskog kongresa, Lublin 28.–31. 08. 1986.), Lublin 1988., 59–65; ISTI, *Die Problematik des Begriffs »Marianische Volksfrömmigkeit« in der postkonzilieren Zeit, u De cultu Mariano saeculo XX, A Concilio Vaticano II usque ad nostros dies*, Acta Congressus mariologici–mariani in civitate Onubensi (Huelva–Hispania) anno 1992 celebrati, Pontificia Academia Mariana Internationalis [dalje PAMI], Citta del Vaticano 1999., 45–59.

2. Priprema i saziv Sabora

Ivan XXIII. je sazivom Drugog vatikanskog sabora želio otvoriti prozore da svježji zrak uđe u dvotisućljetnu zgradu Katoličke crkve, te na taj način jasnije istaknuti vjeru Crkve, očistiti je od suvišnog povijesnog taloga te među ostalim obnoviti i pročititi liturgijsku i izvanliturgijsku pobožnost naroda Božjega¹⁷, kako bi u Crkvi doista zaživjela ona dobrota i savršenost koja proizlazi iz nasljedovanja Isusa Krista, a koja se ostvaruje kao mistična veza s Kristom po djelovanju Duha Svetoga¹⁸.

Obnova je, kako ju je Sabor zamislio, željela prožeti kako kršćanski život u njegovoj punini tako i cijelo promišljanje Crkve. Već u razdoblju pripreme Sabora bile su predviđene mnoge promjene na području pastoralnog djelovanja, liturgijske i izvanliturgijske pobožnosti. U vrijeme pripreme Sabora među biskupima, pastoralistima i onima koji su proučavali povijest i sadašnjost liturgije postojale su određene nesuglasice o vrijednosti pučke pobožnosti i načinu kako je uskladiti sa liturgijom. Posebno se željelo kritički promotriti pučku pobožnost koju se optuživalo za pretjerivanja i krize, upozoravajući kako ona, umjesto da nastoji ljude voditi Kristu, može izvrnuti ljestvicu vrednota¹⁹. Neki istaknuti predstavnici pokreta liturgijske obnove držali su da je pučka pobožnost jedan od razloga koji su uzrokovali uzmak i nazadovanje liturgije u životu Crkve, te su nastojeći oko povratka liturgije u središte života i djelovanja Crkve smatrali da se posve treba osloboditi svih oblika pučke pobožnosti, zaboravljajući pri tom njene pozitivne strane²⁰. Optužbe koje su dolazile sa svih strana, govorile su o raznim oblicima pretjeranosti, posebno o praznovjerju i sentimentalizmu²¹. Toga je bio svjestan i novoizabrani papa Ivan XXIII., koji je često poticao, ali i upozoravao²².

17 Usp. IVAN XXIII., Litt. enc. *Ad Petri Cathedram*, AAS 51(1959) 511.

18 Usp. PAVAO VI., *Allocutio secunda Ss. Concilii periodo ineunte*, Acta Synodalia [dalje ASCOV] II/I, 192: »ut Ecclesiae augeat venustam illam perfectionem per sanctimoniam, quae non nisi Iesu Christi imitatio atque mystica cum eo per Spiritum Sanctum coniunctio eidem tribuere possunt«.

19 Usp. IVAN XXIII., *Allocutio ad Romanum utriusque ordinis clerum*, AAS 52(1960) 969: »Alcune pie pratiche esclusive accontentano il sentimento, ma da sole non esauriscono il compimento degli obblighi religiosi e tanto meno sono in corrispondenza perfetta con i primi tre precetti del Decalogo, gravi ed impegnativi«.

20 Usp. CALABUIG I., *Criteri ispiratori del »Diretorio su pietà popolare e liturgia«*, RivLi 89(2002) 914.

21 Posebno se je kritizirala marijanska pobožnost. Usp. DE ALDAMA J. A., *De questione mariali in hodierna vita Ecclesiae*, PAMI, Roma 1964., 124–131.

22 Usp. IVAN XXIII., *Allocutio in Clausura Synodi Romanae*, AAS 52(1960) 305: »L'esperienza del primo anno delle sollecitudini pastorali del nuovo Vescovo di Roma che vi parla ha dato la sensazione di una certa vaghezza di alcune anime devote e pie ad avviare devozioni particolari, titoli nuovi e di culto con ispirazioni di carattere locale che danno l'impressione di lasciarle campo alla fantasia e poco alla concentrazione dello spirito« (podcrtao pisac).

3. Nakana i nazivlje

Jedna od nakana Sabora bila je preispitati i obnoviti uz katoličku liturgijsku i onu izvanliturgijsku pobožnost, kojoj pripada i tematika pučke pobožnosti. Nakon preispitivanja saborski su oci u Konstituciji o svetoj liturgiji *Sacrosanctum concilium* predložili metodu obnove liturgijskog, ali i izvanliturgijskog kulta, želeći na taj način dati nove poticaje kršćanskom životu općenito, a posebno pružiti nove smjernice i pomagala u liturgiji i pastoralu. »Konstitucija *Sacrosanctum concilium* prvi je plod II. vatikanskog sabora, jedini dokument u povijesti crkvenih sabora koji se pozabavio liturgijom u njenoj sveobuhvatnosti u teološko–pastoralnoj perspektivi... »²³ Ta je nakana jasno izražena već u prvom broju same konstitucije²⁴, koja slijedi *dvije strukturalne linije*: doktrinarni temelj i pastoralnu orijentaciju²⁵.

Danas daleko bolje vidimo da je Sabor u teškom pitanju dodira i odnosa liturgije i pučke pobožnosti slijedio liniju pastoralne razboritosti, a to znači uskladivanja, a ne suprotstavljanja, iako prvotnost liturgije ostaje neupitna. To nam pokazuje br. 13²⁶ saborske konstitucije koji govoreći o *pia exercitia* postaje zapravo *magna charta* kasnijeg pozitivnog vrednovanja pučke pobožnosti, koja će nakon posaborskog propuha omogućiti ponovno otkrivenje i vrednovanje pučke pobožnosti na pastoralnom, katehetskom, kulturnom, pa čak i na društvenom planu. Sam izraz *pia exercitia* pojavljuje se već u nekim predsaborskim dokumentima crkvenog učiteljstva²⁷.

23 FALSINI R., »*Sacrosanctum concilium: le line strutturali*«, u *40 anni Sacrosanctum concilium, Attese, resistenze, delusioni, prospettive*, Prilog RPLi, n. 241, Novembre–Dicembre 2003., 3.

24 Usp. SC 1: »*Sacrosanctum Concilium, cum sibi proponat vitam christianam inter fideles in dies augere; eas institutiones quae mutationibus obnoxiae sunt, ad nostrae aetatis necessitates melius accommodare...*«.

25 Usp. FALSINI R., *nav. čl.*, 5–6: »La liturgia non prescinde dai 'segni sensibili' ovvero dalle forme significative — sulle quali nel passato si concentrava tutto l'interesse—, ma queste tendono a svelare e comunicare la realtà misterica perché possa nutrire e costruire l'assemblea cristiana. L'aspetto rituale — o meglio l'azione rituale — nelle sue componenti essenziali di parola e gesto, di cui è stata disposta la riforma, è finalizzato a far emergere il mistero di fede ad inserirvi il popolo celebrante. Del *fondamento dottrinale* o delle scelte di fede della liturgia devono essere segnalati questi punti; la storia della salvezza, il mistero pasquale, la chiesa come assemblea con il suo presidente e i vari ministeri. Dell'*orientamento pastorale* sottolineiamo i propositi espliciti di condurre il popolo a comprendere e a partecipare pienamente alla liturgia, oltre al richiamo costante alla sua riconosciuta capacità formatrice ed educativa.«

26 »*Pia populi christiani exercitia, dummodo legibus et normis Ecclesiae conformia sint, valde commendatur, praesertim cum de mandato Apostolicae Sedis fiunt. Speciali quoque dignitate gaudent sacra Ecclesiarum particularium exercitia quae de mandato Episcoporum celebrantur, secundum consuetudinis aut libros legitime approbatos. Ita vero, ratione habitata temporum liturgicorum, eadem exercitia ordinentur oportet, ut sacrae Liturgiae congruant, ab ea quodammodo deriventur, ad eam populum manducant, utpote quae natura sua iisdem longe antecellat*« (podcrtao pisac). Izraz *pia exercitia* uključuje *pietas popularis*.

27 Usp. SACARA RITUUM CONGREGATIO, *Instructio de musica sacra et sacra liturgia ad mentem litterarum encyclicarum Pii XII papae »Musicae sacrae disciplina« et »Mediator Dei«*, AAS 50(1958) brr. 1, 12 i 51 u kojima upotrebljava izraz *pia exercitia*, dok u br. 19 upotrebljava izraz *exercitiis pii* (usp. SC 11: *piis sacrisque exercitiis*).

Osim izraza *pia exercitia* Sabor, nadahnivši se na prethodnom crkvenom učiteljstvu, u različitim brojevima same *Konstitucije o svetoj liturgiji* kao i u nekim drugim dokumentima, iako nema namjere neposredno se baviti problematikom pučke pobožnosti, ipak upotrebljava različite nazive kojima opisuje izvanliturgijski kult. U pozitivnom smislu upotrebljava sljedeće nazive: *opera pietatis*²⁸, *pietatis exercitia commendata*²⁹, *praxes et exercitia pietatis*³⁰, *animi ornamenta ac dotes i populorum mores*³¹, *traditiones populorum*³², *variae formae pietatis*³³, *vera devotio*³⁴ i *cantus popularis religiosus*³⁵. U negativnom svijetlu i smislu koristi sljedeće nazive: *superstitiones et errores*³⁶, *devotio minus recta*³⁷, *falsa superlatio, sterilis et transitorius affectus* i *vana credulitas*³⁸.

Ovi izrazi, razumljivo, ne pokrivaju ni pojedinačno ni zajednički sve ono bogatstvo koje se nalazi pokriveno nazivom pučka pobožnost³⁹, a nisu ni sinonimi. Pa ipak oni uključuju na ovaj ili onaj način veći dio sadržaja koji se nalaze pokriveni skupnim nazivom pučka pobožnost, koji saborska konstitucija o liturgiji, kao ni drugi dokumenti ne upotrebljava. Ipak, jedan jedini put u saborskim raspravama o Marijanskoj shemi sličan izraz *pučka* ili *privatna pobožnost* upotrijebio je mons. McEleney⁴⁰, biskup Kingstona na Jamaici. U svom prijedlogu, razlikujući službeni

28 SC 9: »*opera caritatis, pietatis* et apostolatus« (podcrtao pisac); usp. PIO XII, Litt. enc. *Mediator Dei*, AAS 39(1947) 586: *pietatis opera*.

29 OT 8. »Enixe foveantur *pietatis exercitia* venerando Ecclesiae usu *commendata*« (podcrtao pisac).

30 LG 67: »*praxes autem et exercitia pietatis* erga Eam saeculorum cursu a Magisterio *commendata*« (podcrtao pisac).

31 SC 37: »... *variarum gentium populorumque animi ornamenta ac dotes* colis et provehit, quidquid vero in *populorum moribus* (...) benevole propendit ac (...) servat...« (podcrtao pisac).

32 SC 40, 1: »... ex *traditionibus ingenioque singulorum populorum*...« (podcrtao pisac).

33 LG 66: »*Variae enim formae pietatis* erga Dei Genetricem, quas Ecclesia intra limites sanae et orthodoxae doctrinae (...) approbavit« (podcrtao pisac).

34 LG 67: »Meminerint porro fideles *veram devotionem*...« (podcrtao pisac).

35 SC 118. Usp. PIO XII, Litt. enc. *Musicae Sacrae disciplina*, AAS 48(1956) str 16: »*popularia* vulgaris sermonis *cantica*« (podcrtao pisac); str. 20: »cantus religiosi populares«; str. 21: »popularem ac religionem pertinentem cantum«. Usp. također SACRA RITUUM CONGREGATIO, *Instructio de musica sacra*..., nav. Uputa u brr. 4, 9 i 19 upotrebljava izraz »cantus popularis religiosus«, u br. 14 »popularia vulgaris sermones cantica«, u br. 51. »cantus popularis religiosus«, u br. 52 »religiosa cantica popularia«, u br. 53 »cantiones populares religiosae«.

36 SC 37: »... quidquid vero in *populorum moribus* indissolubili vinculo *superstitionibus erroribusque* non adstipulatur...« (podcrtao pisac).

37 SC 125: »... ne populo christiano admirationem inficiant, neve indulgeant *devotioni minus rectae*« (podcrtao pisac).

38 LG 67: »Theologos autem verbiq; divini praecones enixe exortat, ut aequae ab omni *falsa superlatio* (...) Meminerint porro (...) neque in *sterili et transitorio affectu*, neque in *vana quadam credulitate* consistere...« (podcrtao pisac).

39 Za definiciju pučke pobožnosti vidjeti ŠIMIĆ J., *U potrazi za definicijom pučke pobožnosti*, nav. čl. 43–52.

40 Usp. McELENEY J., *Animadversiones scripto exhibitae quoad schema de B. Maria Virgine*, ASCOV II/III, 49: »Attamen vix negari potest *utrumque cultum* (distinctum et quidem essentialiter diversum) videri fere confundi in *populari ac privata* devotione plurimorum catholicorum« (podcrtao pisac).

kult Crkve od onoga privatnoga i pučkoga, on zahtijeva da ne bude izostavljen ili odbačen ni ovaj privatni i pučki oblik pobožnosti, iako priznaje da postoji određena zbrka oko upotrebe ovih dvaju naziva: *privatni* i *pučki* — koji ponekad mogu izgledati i kao sinonimi.

4. Pravila koja treba slijediti

4.1. Liturgijski kult i drugi oblici pobožnosti

Prvo pravilo Sabora, izrečeno na dva načina u brojevima 9 i 12 same Konstitucije o svetoj liturgiji, slijedeći prethodne izjave učiteljstva glasi: 1) liturgija ne iscrpljuje čitavu kulturalnu djelatnost Crkve⁴¹; 2) duhovni se život ne iscrpljuje samo sudjelovanjem u liturgiji⁴². Važnost ovih dvaju navoda vidi se iz toga što ih saborski oci u samoj konstituciji o liturgiji više puta ponavljaju, pa tako savjetuju sjemeništarcima i bogoslovima i druge pobožne vježbe koje su prožete duhom liturgije⁴³. Isto tako u dekretu o odgoju i obrazovanju svećenika preporučuje ove pobožne vježbe, opominjući da se ne ostane samo na njima ili da se ne preda nekom površnom vjerskom osjećaju⁴⁴.

Treba istaknuti da su obje gore spomenute izreke postojale već u *Shemi I* uredbe o liturgiji. Izreka iz br. 9. nalazila se u br. 5 *Sheme I*⁴⁵, dok se izreka iz br. 12. nalazila u br. 8 *Sheme I*⁴⁶. Posve je očito da promulgirani tekst u oba slučaja posve jasno iznosi, u stvari ponavlja ono što je već rečeno u *Shemi I*. Saborski su se oci i ovdje nadahnuli okružnicama Pija XII.⁴⁷, makar među tim dokumentima postoje bitne razlike u nakani⁴⁸.

41 SC 9: »Sacra liturgia non explet totam actionem Ecclesiae«.

42 SC 12: »Vita tamen spiritualis non unius sacrae Liturgiae participatione continentur«.

43 Usp. SC 17: »... necnon aliis pietatis exercitiis spiritu sacrae Liturgiae imbutis«.

44 OT 8: »Enixe foveantur pietatis exercitia (...) curandum vero est ne formatio spiritualis in iis solis consistat nec solum affectum religiosum excolat« (podcrtao pisac).

45 Usp. Schema constitutionis *De sacra liturgia* (1962), ASCOV I/I, 266: »Licet sacra Liturgia non amplectatur totum ambitum actionis Ecclesiae«.

46 Usp. Isto 267: » Multum vero abest ut sacra Liturgia totam vitam spiritualem amplectatur«.

47 Usp. Litt. enc. *Mediator Dei*, nav. dok., 583–587; Litt. enc. *Musicae sacre disciplina*, nav. dok., 5–25.

48 Usp. SORCI P., *Liturgia e storia della salvezza, u 40 anni, Sacrosanctum concilium*, nav. dj. 16–17. Tako npr. okružnica *Mediator Dei* promatra liturgiju ponajprije u uzlaznoj dimenziji kršćanskog kulta po kojem Crkva sjedinjena s Kristom svojom glavom iskazuje čast Ocu, dok *Sacrosanctum concilium*, ne niječući latreutsku dimenziju u prvi plan stavlja samu posvetu koju Bog posredstvom liturgije ostvaruje na korist čovjeku, omogućujući mu da njemu Bogu iskazuje čast. Liturgija je prema saborskoj Uredbi ponajprije Božje djelovanje u korist ljudi, a potom nastojanje samih ljudi da Bogu iskažu čast. Okružnica stavlja naglasak na čovjeka koji kao društveno biće Bogu iskazuje čast u zajednici, dok saborska konstitucija, nadahnuta na viziji otaca, ponovno otkrivenoj u prvoj polovici dvadesetog stoljeća, koja promatra objavu kao povijest spasenja, promatra liturgiju na kraju promišljanja povijesti spasenja. Usp. MARSILI C., *La teologia dela liturgia del Vaticano II, u Anamnesis, I La liturgia, momento della storia della salvezza*, Marietti, Casale Monferato (AI) 1974., 88–92.

U br. 17 Konstitucije o liturgiji saborski su se oci nadahnuli na crkvenom zakoniku⁴⁹ iz 1917., kao i na apostolskoj uredbi Pija XII. *Sedes sapientiae* (31. 05. 1956.), koja klericima propisuje da uz liturgijski kult vrše i druge pobožne vježbe odobrene od crkvenog učiteljstva⁵⁰.

4.2. *Odobrenje i preporuka različitih oblika pobožnosti*

Misao vodilja Sabora glasi: Sve pobožne vježbe kršćanskog puka ukoliko su sukladne zakonima i propisima Crkve najživlje se preporučuju⁵¹. Ova misao bila je izražena već u br. 9. *Sheme I*⁵², a nadahnjivala se na okružnici Pija XII. *Mediator Dei*⁵³. Sam tekst također podsjeća da je liturgija iznad drugih oblika pobožnosti, koje naziva *ceteras devotionis formas*. Ovo mjesto Saborske konstitucija o liturgiji nadahnjuje se također na uputi svetog zbora za obrede *O ispravnom slavljenju Velikog tjedna* od 15. studenog 1955.⁵⁴ koja tumačeći odnos koji postoji između liturgije i drugih oblika pobožnosti gotovo ponavlja izričaje same okružnice, no žalost u konačnom tekstu ovi su navodi ispušteni. Nakana je saborske uredbe jasno izreći kako ovi oblici pobožnosti trebaju biti usklađeni s liturgijskim propisima i podređeni samoj liturgiji, koja ih po svojoj naravi daleko nadvisuje.

Saborska se konstitucija, tumačeći u brojevima 37–40 norme po kojima se treba ravnati kada se radi o običajima različitih naroda, iznova otvara prema drugim oblicima pobožnosti, ukoliko mogu barem djelomično biti integrirane u liturgiju, ali i mogu ostati postojeći uz samu liturgiju ukoliko su od Crkve odobrene i slobodne od bilo kakvih oblika praznovjerja ili drugih zastranjenja. U svakom slučaju ostaje obvezatan propis o uzvišenosti i prvotnosti liturgije nad drugim oblicima pobožnosti i nužnosti da se isti s liturgijom usklade kako to govori br. 37⁵⁵. Ovaj

49 Usp. CIC 1917., c. 1367, § 3: »Dominicis et festis diebus, sacris Missarum et Vesperarum sollempnibus adsint, alteri inserviant sacrisque caeremonias exercent, praesertim in ecclesia cathedrali, si id, iudicio Episcopi, sine disciplinae et studiorum detrimento possit«.

50 Usp. AAS 48(1956) 354–365.

51 Usp. SC 13, 1.

52 Usp. *Schema const...*, dok cit., ASCOV I/I, 267: »*Pia populi christiani exercitia* si legibus Ecclesiae conformia sint...« (podcrtao pisac).

53 Usp. PIO XII., Lett. enc. *Mediator Dei*, nav. dok., 586–587: »*Haec pietatis opera*, quoniam christianum excitant populum (...) ad Redemptionis nostrae mysteria meditanda et ad praeclara sanctorum caelitem imitanda exempla, idcirco, salutari non sine fructu, liturgici cultus nos participes efficiunt« (podcrtao pisac). Usp. *De cultu sanctorum*, u *Acta et Documenta Concilii oecumenici Vaticani II*, vol 2., Appendix, Pars 2, T. P. Vaticanis, 1961., 342–349.

54 Usp. SACRA RITUUM CONGREGATIO, *De ordine Hebdomadae sanctae rite peragendo*, AAS 47(1955) 847, br. 23: »*Edeocantur porro fideles de summo valore Sacrae Liturgiae*, quae semper et his praesertim diebus *ceteras devotionis species et consuetudines*, quamvis optimas, natura sua longe praecellit« (podcrtao pisac).

55 Usp SC 37: »*Ecclesia*, in iis quae fidem aut bonum totius communitatis non tangunt, rigidam unius tenoris formam ne in Liturgia quidem imponere cupit; quinimmo, variarum gentium populorumque animi ornamenta ac dotes colis et provehit; quidquid vero in populorum moribus indissolubili vinculo superstitionibus erroribusque non adstipulatur, benevole perpendit ac, si potest, sartum tectumque servat, immo quandoque in ipsam Liturgiam admittit, dummodo cum rationibus veri et authentici spiritus liturgici congruat« (podcrtao pisac).

tekst nalazimo već u *Schemi I*⁵⁶, ali bez kasnijih dodataka. Tako je »vero« unesen poslije »quidquid«, a »benevole perpendit ac si« poslije »non adstipulatur« a prije »potest«, da bi tek kasnije bili dodani posljednji retci. Ovdje se tekst saborske uredbe nadahnjuje na okružnici *Summi Pontificatus* Pija XII. od 20. listopada 1939.⁵⁷

4.3 Propisi koje treba slijediti kada je u pitanju pučka pobožnost i drugi oblici izvanliturgijske pobožnosti

U *Sacrosanctum concilium*⁵⁸ Sabor propisuje pravila po kojima se treba ravnati u usklađivanju različitih izvanliturgijskih oblika pobožnosti, zahtijevajući poštivanje liturgijskih vremena i usklađivanje sa samom liturgijom. Također naglašava da se svi ovi oblici trebaju nadahnjivati na liturgiji na koju trebaju usmjeravati narod Božji. I ovaj je odlomak bio nazočan već u *Schemi I*⁵⁹. Proglašeni tekst se od *Scheme I* razlikuje u preciziranju, kada se riječ »illa« radi veće jasnoće zamjenjuje s »eadem exercitia«, a potom riječi »liturgia« dodaje »sancta« (u konačnici »sacra«) i »consentiant« se zamjenjuje sa »congruant«.

Ove ideje *Schema I* preuzima iz okružnice Pija XII. *Mediator Dei* i posebno iz *Upute o slavljenju Svetog Tjedna*⁶⁰ i na *Uputi o svetoj glazbi*⁶¹. Pojedini tekstovi okružnice *Mediator Dei* vrlo su značajni jer pokazuju stav crkvenog učiteljstva petnaest godina prije Sabora. U ovoj okružnici Pija XII. uči da svi ovi oblici pobožnosti trebaju upućivati vjernike na sakramente, inače će ostati neplodni, suvišni, isprazni i beskorisni⁶². Njihova korisnost, ističe papa, proizlazi upravo iz njihove upućenosti na liturgiju⁶³, koja ih treba prožimati i poticati kako bi se oslobodili od onoga što je nedostojno vjere i postali doista plodonosni⁶⁴. U svrhu istinski plodonosnog uspjeha u pastoralnom radu Pija XII. poziva mjesne biskupe da izvanlitur-

56 Usp. ASCOV I/I, 270, uvod u br. 20.

57 Usp. AAS 31(1939) 429.

58 SC 13, 3.

59 Usp. ASCOV I/I, 267.

60 Usp. SACRA RITUUM CONGREGATIO, *De ordine Hebdomadae sanctae...*, nav. dok., 847.

61 Usp. *Ista, Instructio de musica sacra...*, nav. dok., 634–637. Uredba upozorava da se razni oblici pobožnosti ne miješaju sa liturgijom (br. 12), da se u tim oblicima ne upotrebljava latinski jezik (br. 13), te da se u procesijama, ukoliko su organizirane na pučki a ne na liturgijski način ne upotrebljeva latinski jezik (br. 15). U br. 19. uredba potiče da se potiče pučko pjevanje — *cantus religiosus popularis*.

62 Usp. AAS 39(1947) 534: »Si privata atque interna singulorum pietas Augustum altaris Sacrificium ac Sacramenta neglexerit, seseque a salutifera vi subtraxerit, quae ex Capite in membra profluit, ea procul dubio reprobata ac sterilis res erit«.

63 Usp. *Isto* 585: »... ut iam supra diximus, spirituales eiusmodi *exercitationes valde utiles*, immo etiam necessariae sunt ad sinceram pietatem animis instilandam, ad eosdemque ita sanctitate morum conformandos, ut ex sacra Liturgia efficaciora possint uberioraque educere beneficia« (podcrtao pisac).

64 Usp. *Isto* 587: »Necesse tamen est ut sacrae Liturgiae afflatus eiusque praecepta ita in eadem valeant salubriter ut nihil prorsus inducatur, quod ineptum sit, vel Dei domus indignum decore, vel denique sacris sit peragendis detrimentosum, sanaeque pietati obstet«.

gijsku pobožnost usklade sa samom liturgijom⁶⁵, tumačeći pravila, razjašnjavajući i odobravajući određene oblike izvanliturgijske pobožnosti⁶⁶.

To je već bilo propisano u crkvenom pravu. Crkveni zakonik iz 1917. tumači kako se slavljenje pobožnih vježbi (*pietatis exercitia*) ne smije pripustiti u crkvama i drugim bogoštovnim mjestima bez dozvole mjesnog biskupa⁶⁷. Malo dalje Zakonik propisuje biskupima da bdiju nad ovim oblicima pobožnosti, pročišćavajući ih od praznovjerja i svega onoga što nije dostojno pobožnosti prema kanonskim propisima sveopće crkve⁶⁸.

Kako vidimo, Konstitucija o svetoj liturgiji u mnogočemu se temelji na prethodnim dokumentima crkvenog učiteljstva. Kako smo vidjeli, to je činio Pijo XII. Među nazivima koji se najčešće pojavljuju u opisu izvanliturgijskog kulta jest izraz *exercitia pietatis*, koji bez sumnje pokriva sve ono što označava pučka pobožnost (*pietas popularis*), a koji ovdje kao *terminus tehnicus* još ne susrećemo. Pijo XII. nije nikada koristio ovaj izraz, pa je zato razumljivo zašto ga ne nalazimo ni u saborskoj uredbi o liturgiji, ni u drugim saborskim dokumentima. Vjerojatno se razlog što se on nije rabilo krije u tome što ga se u to vrijeme smatralo previše nepreciznim i višeznačnim⁶⁹.

Da bi u to vrijeme bili dopušteni u Crkvi, svi oblici izvanliturgijske pobožnosti trebali su biti najprije ispitani i pročišćeni u sadržaju, a potom odobreni od pape ili biskupa, prema već tada postojećim kanonskim propisima — kao pomagala koja će vjernike upućivati na liturgijsku pobožnost. Te propise još jednom precizira Saborska konstitucija o liturgiji u broju 40, 1–3, tumačeći kako nadležne crkvene vlasti trebaju pažljivo prilagoditi različite oblike pobožnosti. Sve je to već bilo precizirano u *Schemi I*⁷⁰ koja određuje da to imaju činiti biskupske konferencije slijedeći odredbe Svete Stolice protumačene u uputama Sv. zbora za obrede, dok konačni tekst govori o »competenti auctoritate ecclesiastica territoriali«⁷¹.

65 Usp. *Isto* 584: »Ne desitatis igitur pro pastoralis diligentia vestra Venerabilis Fratres, eiusmodi *pietatis exercitia commendare ac fovere*, ex quibus procul dubio populo vobis credito salutiferi non potuerunt non oriri fructus« (podcrtao pisac).

66 Usp. *Isto* 588: »In memoriam quoque decretum illud revocamus 'de *novis cultus seu devotionis formis* non introducendis'; quod quidem, ut religiose observetur, *vigilantiae vestrae commendamus*.« (podcrtao pisac).

67 Usp. CIC 1917., c. 1259 § 1: »Orationes et pietatis exercitia ne permittantur in ecclesiis vel oratoriis sine revisione et expressa Ordinarii loci licentia, qui in casibus difficilioribus rem totam Sedi Apostolicae subiiciat«.

68 Usp. *Isto*, c. 1261, § 1: »Locorum ordinarii advigilent ut sacrorum canonum praescripta de divino cultu sedulo observentur, et praesertim ne in cultum divinum sive publicum sive privatum aut in quotidianam fidelium vitam superstitiosa ulla praxis inducatur, aut quidquam admittatur a fide alienum vel ab ecclesiastica traditione absonum vel turpis quaestus speciem praefereans«.

69 Već tada su se bila nazočna, naročito u Italiji i Francuskoj, različita tumačenja onoga što danas označava naziv *pučka pobožnost* (*pietas popularis*, *pietà popolare*, *piété populaire*, *piedad popular*) — *pučka religioznost* (*religiositas popularis*, *religiosità popolare*, *religiosité populaire*, *religiosidad popular*), ili nazivi *pučko kršćanstvo* (*katoličanstvo*) — *cristianesimo* (*cattolicesimo*) *popolare*, *christianisme* (*catholicisme*) *populaire* itd. U Italiji su bila nazočna tumačenja u sociološkom i klasističkom smislu, poput onih Gramscievih, a u Francuskoj u etnološkom, antropološkom i sociološkom. Često su ova tumačenja bila dvosmislena, nekršćanska, pa čak i protukršćanska.

70 Usp. ASCOV I/I, 270–271.

71 Usp. SC 40, 1.

5. Naziv *Cantus popularis religiosus* i pučka pobožnost

Sacrosanctum concilium govoreći u 6. poglavlju o svetoj glazbi, posvećuje jedan broj pučkom pjevanju — *cantus popularis religiosus*⁷², u kojemu ističe da to pjevanje može biti uključeno i u liturgijske oblike pobožnosti, poštujući postojeća pravila. Ovaj se odlomak nalazio već u *Schemi I*⁷³, ali je bio daleko duži. Druga razlika je što je u tom prvom predloženom tekstu umjesto »foveatur« koji se nalazi u konačnom promulgiranom tekstu stajalo »incolcetur«⁷⁴. Predlagači *Scheme I* i u ovom su se odlomku nadahnuli na već spominjanim okružnicama Pija XII. *Mediator Dei* i *Musicae sacrae disciplina*. Ova druga okružnica dopušta mogućnost upotrebe pučkog pjevanja u liturgiji, koje konačno svoj korijen i izvor ima u liturgijskom pjevanju, jer ono doista može potaknuti vjernike na veću pobožnost budući da proizlazi iz njihovih duša, ali vodeći računa o različitostima pojedinih naroda i krajeva, kao i njihovih običaja⁷⁵.

Pravila i propise koje su u ovom pitanju iznijele gore spomenute enciklike pojasnila je još šire *Uputa o svetoj glazbi i liturgiji*⁷⁶ Sv. zbora za obrede, koja je pratila dvije enciklike Pija XII. Uputa tumači namjere samih okružnica iznoseći posve jasna pravila i upute ne samo glede liturgijske i izvanliturgijske pobožnosti onako kako ona proizlazi iz samih okružnica već također određuje mjesto različitim oblicima pjevanja i glazbe općenito u liturgiji, ali i u drugim oblicima pobožnosti.

6. Zaključak

Sabor ne upotrebljava izraz *pučka pobožnost* (*pietas popularis*), ali postoje različiti nazivi u saborskim dokumentima⁷⁷ koji upućuju na ovaj oblik pobožnosti. Općenito uzevši, to su oni tekstovi koji govore o pobožnim običajima, predajama

72 Usp. SC 118: »*Cantus popularis religiosus* sollerter foveatur, ita ut in piis sacrisque exercitis et in ipsis liturgicis actionibus, iuxta normas et praecepta rubricarum, fidelium voces resonare possint« (podcrtao pisac).

73 Usp. ASCOV I/1, 270–271.

74 Usp. *Isto*, 299.

75 Usp. AAS (1956) 20: »Ad hic quae arctius sacra Ecclesiae Liturgia coniunguntur, accidunt, ut supra monuimus, *cantus religiosi populares*, plerumque lingua vulgari concepti, qui ex ipso cantu liturgico originem ducunt, sed cum magis sint ad singulorum populorum mentem et affectum accommodati, secundum variarum gentium et regionem indolem non parum inter se differunt. Ut eiusmodi cantica religiosa christiano populo spiritualem fructum et utilitatem afferant (...) Hac ratione confecta haec sacra cantica, quasi ex intimis popularis animi penetrabilibus nata, sensus et animos vehementer commovent piosque excitant affectus...« (podcrtao pisac).

76 Usp. AAS 50(1958) 647. Uputa u br. 51. preporučuje *cantus popularis religiosus* jer on uzdiže duh i um. Usp. i br. 12–15, 19 i 53.

77 Usp. SC 1, 4, 9, 11–19, 21–23, 33, 37–40, 59–61, 79, 81, 103–104, 107, 111, 118–119, 123, 125; GS 1–2, 7, 19–21, 53, 58–59, 62; LG 11–13, 16–17, 28, 34, 37, 41, 50–51, 66–67; AG 6, 10, 22, 26; NA 2; OT 8; UR 15.

i izričajima čovjeka vjernika, kao pojedinca i kao člana zajednice. Može se zaključiti da su određena mjesta u konstituciji *Sacrosanctum concilium* i nekim drugim dokumentima, kao i saborske rasprave u pripravi istih, pripremili put za sve posaborske rasprave i dokumente kojima je Crkva progovorila o pučkoj pobožnosti.

Iz liturgijske konstitucije *Sacrosanctum concilium*, kao i iz nekih drugih saborskih dokumenata proizlaze sljedeći zaključci: 1. u Crkvi uz liturgijski kult postoji i onaj izvanliturgijski; 2. izvanliturgijski kult uz mnoge druge oblike pobožnosti uključuje i pučku pobožnost; 3. pučko pobožno pjevanje važan je dio pučke pobožnosti; 4. ovi su oblici dobrodošli ukoliko su sukladni propisima Crkve i od nje odobreni — ukoliko u njima postoje problematični momenti, trebaju biti ispravljeni i usklađeni s crkvenim propisima; 5. svaka izvanliturgijska pobožnost, pa i ona pučka, treba se nadahnjivati na liturgiji i vjernike upućivati na liturgiju i Krista koji je njeno središte.

THE POSITION OF POPULAR PIETY ACCORDING TO THE CONSTITUTION »SACROSANCTUM CONCILIMUM«

Josip ŠIMIC

Summary

The author looks at the position of popular piety (Latin: «pietas popularis»; English also: «popular devotion») in the Constitution on the Liturgy »Sacrosanctum concilium« of the Second Vatican Council. The arguments for popular piety in the Constitution were inspired by the Church's position on liturgical and extralitururgical cults prior to the Council. Articles 9, 12, 13, 37–40 and 118 of the Constitution endeavour to throw light upon the extralitururgical cult. In the Constitution for the extralitururgical cult the Council uses the expression »pia exercitia«. To some degree, for similar expressions, the Fathers of the Second Vatican Council were inspired by the encyclical letters of Pope Pius XII »Mediator Dei«, »Musicae sacrae disciplina«, some other documents and also the proscriptions of Canon Law (CIC 1917. cc. 1259, § 1; 1261, § 1 i 1367, § 3).

In a general way, the Constitution considers the various connections between the liturgy and popular piety. For prior to the Council, there were some opponents of extralitururgical devotion in the liturgical renewal movement. However, criticism of extralitururgical devotion did not subside in the initial years following the Second Vatican Council. A fundamental milestone on the path to change in favour of popular piety were the teaching of the Pope Paul VI, the Bishop's Synod, Roman Congregations, CELAM, and the National Bishop's Conferences, as well as certain bishops. They try to stress the value of all forms of popular piety in pastoral and catechistical activity. The author argues that articles 9, 12, 13 and 13 of the Constitution »Sacrosanctum Concilium« have an enormous influence on changing the approach toward popular piety.

According to the author, these items in the Constitution are the »magna charta« for a postconciliar positive revalorization of extralitururgical devotion both generally and particularly with regard to popular piety. This analysis of the Constitution has demonstrated the following as regards popular piety: 1. in the Church there exists along with the liturgical cult also the extralitururgical cult (SC 9); 2. in the Constitution the extralitururgical cult is also termed »pia exercitia« (SC 13, 1); 3. popular piety is one very important part of the extralitururgical cult (SC 9 a. 12); 4. singing is a very important aspect of popular piety (SC 118); 5. popular piety is welcome if in accord with the proscriptions of the Church, (SC 13, 1–2 a. 37); 6. just as every other form of extralitururgical devotion, so too, popular piety must lead Christians to the liturgy and to Christ as centre of the liturgy and of Christian life (SC 13, 3 a. 37).

Key words: Second Vatican Council, Constitution on Liturgy »Sacrosanctum concilium«, liturgy, liturgical cult, extralitururgical cult, »pia exercitia«, popular piety.

